

Суспільний запит на заборону колабораціонізму

Досліджуючи матеріали та коментарі до них у соціальних мережах, можна в цілому сформулювати ставлення громадянського суспільства до людей, які залишилися на окупованій території в силу різних соціально-побутових обставин, але почали брати активну участь у візуальному наповненні процесів так званого «державного будівництва» на окупованих територіях АР Крим, Донецької та Луганської областей. Це й так звані «медіа-персони» («експерти», «науковці», «громадські активісти» тощо), і «державні службовці» нижчих ланок (для «топів» є окрема стаття в Кримінальному кодексі України), «керівники» захоплених підприємств. Звісно, загальноприйняте світовою практикою (і міжнародним правом) поняття «колабораціонізму» надто широке, оскільки включає навіть тих, хто забезпечував спроби легітимізації створених окупаційною владою органів управління шляхом участі в так званих виборах, псевдореферендумах тощо.

Олександр ІЛЛАРІОНОВ, старший науковий співробітник відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави Інституту економіко-правових досліджень НАН України

Щодо законопроекту про заборону колабораціонізму

9 березня народним депутатом України І. Лапіним («Народний фронт») на розгляд Верховної Ради подано проект закону про заборону колабораціонізму (реєстр. № 6170). Метою законопроекту автор визначив заборону колабораціонізму у всіх його формах та встановлення кримінальної відповідальності за співпрацю з російською окупаційною владою в Автономній Республіці Крим, місті Севастополі та на тимчасово невідконтрольованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей. В обґрунтуванні до проекту автор наводить аргументи щодо актуальності, які не викликають жодних зауважень. Сьогодні українське суспільство все більше хвилює питання співпраці з російськими окупантами на території Кримського півострову та окремих районів Донецької і Луганської областей, які внаслідок гібридної війни, яку Російська Федерація веде проти України, тимчасово не контролюються українською владою. Склалася ситуація, коли наші військові ціною власного життя і здоров'я захищають суверенітет і територіальну цілісність на сході України, а окремі громадяни успішно співпрацюють та ведуть бізнес з російською окупаційною владою, збільшуючи свої статки.

Відповідно до статті 1 законопроекту № 6170 колабораціонізм — співпраця громадянина України з російською окупаційною владою та створення чи підтримуваними Російською Федерацією незаконними збройними формуваннями в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, а також на тимчасово невідконтрольованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей. Дане визначення є половинчастим і

потребує подальшої деталізації в наступному визначенні у вказаній статті. Це стосується поняття «російська окупаційна влада», під якою автор пропонує розуміти систему органів, створених Російською Федерацією або за сприянням РФ на території АРК, міста Севастополя, на тимчасово невідконтрольованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей, представників цих органів та незаконних організацій. Однак обидва приведені визначення є вкрай недосконалими з точки зору юридичної техніки: базове визначення колабораціонізму має бути самодостатнім та містити в собі інші акценти, наприклад, на відношенні громадянина України до свого діяння (свідомий вчинок, вчинок під примусом тощо).

Як слід визначити поняття «колабораціонізм»?

Колабораціонізм слід визначити як усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо), в його інтересах і на шкоду своїй державі (в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах). При цьому в багатьох випадках відповідно до законодавства іноземних держав склад злочину колабораціонізму входить до складу злочину «державна зрада». Наведене визначення в законопроекті не чітко розмежує положення статті 111 «Державна зрада» Кримінального кодексу України. Також автором пропонується доповнити чинний КК України статтею 111-1 «Колабораціонізм».

Отже, можна зробити висновки, що автором було обрано невдалу модель забезпечення відповідальності за таке діяння, як колабораціонізм. Як зазначалося вище, колабораціонізм

це насамперед свідомо співпраця. З огляду на наведене мною визначення колабораціонізму, з урахуванням вже наявного складу злочину «державна зрада», слід сконцентрувати увагу на тому, що відповідальність за колабораціонізм має забезпечити недопуск винних у такому діянні осіб до реалізації політичних та/або економічних прав (з огляду на сферу співпраці з окупантом). Мається на увазі співпраця (оформлення, наприклад, фактичних трудових відносин) громадянина з органами «влади» псевдоутворень під контролем Російської Федерації, зайняття посад, які підпадають під визначення «службова особа» (у розумінні Примітки до статті 364 КК України). Не слід оминати питання притягнення до відповідальності за колабораціонізм і «керівництва» суб'єктів господарювання всіх форм власності, в тому числі і тих, що зайняли відповідні «посади» внаслідок так званої «націоналізації» у фейкових псевдодержавних утвореннях «ЛДНР» під контролем РФ.

Особливу увагу, а може й виокремити в окремий склад злочину, слід приділити особам, задіяним у пропаганді та введенні в оману місцевого населення. Це, як правило, за власними спостереженнями, теле-радіокомпаній (передусім журналісти та редактори), «наукові працівники» так званих «державних наукових установ», створених на базі захопленого окупантами майна Національної академії наук України, які є незмінними активними учасниками різноманітних пропагандистських заходів під контролем та за сценарієм РФ, викладачі ВУЗів, створених на базі відповідного захопленого окупантами майна, працівники шкільних та дошкільних закладів, які так само використовуються в пропагандистській діяльності.

Створення реєстру колаборантів

Нагальним питанням у цьому зв'язку є створення реєстру колаборантів як публічної бази даних за прикладом проекту «Миротворець», який концентрується на військових злочинцях (в т. ч. іноземцях) та «держслужбовцях» фейкових органів так званої влади. Це буде запобіжником від подальшої участі таких осіб у громадському, науковому, економічному чи політичному житті України.

Загалом, явище колабораціонізму мало місце в усіх точках застосування способів ведення гібридних війн на території республік колишнього СРСР (Молдова, Грузія, Азербайджан тощо). Не виключено, що в разі виникнення політичного або збройного протистояння в так званих потенційно небезпечних регіонах (Північ Казахстану, Республіка Білорусь) із точки зору активізації сепаратистського руху під впливом ідеології «Руського міра» (однак маючи за мету впливу на зовнішню та внутрішню політику, інтеграційну та економічну політику сусідніх держав), будуть створюватися окупаційні адміністрації під виглядом «органів влади» в різних сферах: від економіки й соціального забезпечення населення до органів пропаганди, «безпеки» тощо). При цьому міжнародне право з цього питання застигло в своєму розвитку на рівні кінця 40-х років минулого століття після розгрома фашистської Німеччини та процесів щодо покарання осіб, які сприяли та підтримували відповідні пропагандистські політичні режими, наприклад, у Франції. Концепція ведення гібридного конфлікту у питанні розгортання колабораціоністського руху на окупованих територіях значним чином запозичена (звісно, перероблена й адаптована до вимог часу та суспільства із

наявними розвиненими засобами комунікації: телебачення, радіомовлення, преса, інтернет, соціальні мережі тощо) у фашистській Німеччині, має на меті створення ілюзії «державності» з метою надання легалізації окупованих територій на міжнародному рівні (введення їх у міжнародне правове поле із відповідним прагненням виключення РФ з усіх переговорних процесів, судових справ тощо), наявність широкого колабораціоністського прошарку на окупованих територіях — це один із вимірів сучасного гібридного конфлікту й дуже серйозна проблема для України в разі деокупації таких територій як в економічній, так і політичній сферах.

Висновки

У цілому, законопроект відповідає соціальним запитам громадян України щодо покарання за колабораціонізм на окупованих територіях, хоча й потребує ґрунтовного доопрацювання, приведення до міжнародних зобов'язань (зокрема, до Мінських угод), однак він є потрібним запобіжником (превентивним заходом) щодо боротьби з таким явищем як колабораціонізм у майбутньому, приведення політичної системи країни до рівноваги, зняття соціальної напруги та попередження дестабілізації політичної системи територій у разі їх звільнення (деокупації). Слід зауважити, що в Україні занадто повільно розробляються та приймаються подібні проекти, незважаючи на їх актуальність та соціальний запит. Розробка, прийняття й реальне впровадження таких проектів має бути поштовхом для оновлення міжнародного права з питань попередження та засудження колабораціонізму на рівні, наприклад, ООН. Досвід України в цьому плані є унікальним і може слугувати моделлю для розробки відповідних міжнародно-правових документів. Однак що роботу МЗС не ініціює навіть на рівні експертних консультацій, на жаль.

18 травня в Маріуполі Донецьким юридичним інститутом МВС України за підтримки Фонду Ганса Зайделя (Німеччина, Баварія) заплановано проведення міжнародного круглого столу «Актуальні питання боротьби з торгівлею людьми в умовах проведення антитерористичної операції (збройного конфлікту)».

Метою міжнародного круглого столу є формування рекомендацій для вдосконалення форм і методів протидії торгівлі людьми в умовах проведення антитерористичної операції (збройного конфлікту), підвищення ефективності міжвідомчої та міжнародної координації зусиль у профілактиці та розкритті таких злочинів.

До роботи круглого столу, оргкомітетом заплановано запрошення профільних фахівців Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства юстиції України, Державної міграційної служби України, Державної прикордонної служби України, органів місцевого самоврядування Донецької області, Координатора проектів ОБСЄ в Україні, Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда — Україна», Міжнародної громадської організації «Інститут миру», Всеукраїнської громадської організації «Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів», громадської організації «Альянс», Кримінологічної асоціації України, Всеукраїнського комітету захисту прав людини, а також провідних вчених, які досліджують питання протидії торгівлі людьми.

У роботі круглого столу також планується участь представників вищих навчальних закладів Білорусі, Молдови, Румунії, Чехії та інших країн.

Адреса оргкомітету міжнародного круглого столу: 50106, м. Кривий Ріг, вул. 7-й Зарічний мікрорайон, 24, Донецький юридичний інститут відділ організації наукової роботи тел./факс (0564) 95-09-69, e-mail: dui55@ukr.net.

Контактні телефони: (095) 352-10-43 — Мердова Ольга Миколаївна, (067) 980-98-08 — Лосич Сергій Васильович.